

Bolesław Prus

Lalka

Rodzaj literacki: **epika**

Gatunek literacki: **powieść realistyczna, powieść panoramiczna**

O CZYM TO JEST?

Stanisław Wokulski zakochał się w pannie Izabeli Łęckiej i starał się do niej zbliżyć, poznał jej ojca, dawał mu wygrywać drobne sumy w karty, wykupił jego weksle, nabył serwis i srebra Izabeli. Chciał pieniędzmi i rozwojem swojej spółki wkupić się w łaski arystokratów i dostać się na salony. Izabela jednak lekceważyła Wokulskiego, który zdecydował o wyjeździe do Paryża.

Na zaproszenie Zastawskiej wrócił do kraju i wybrał się do jej majątku. Następujące później wydarzenia przyniosły najpierw chwilową nadzieję na akceptację ze strony środowiska arystokratów, a nawet na rękę Izabeli, a później kolejne rozczarowania. Ignacy Rzecki bezskutecznie próbował zewszatać Wokulskiego z panią Stawską. Ostatecznie Izabela zdecydowała się poślubić Wokulskiego, ale podstępna w pociągu dwuznaczna i niemoralna rozmowa Łęckiej ze Starskim spowodowała ostateczne zerwanie z Izabelą. Wokulski po nieudanej próbie samobójczej popadł w depresję, następnie zniknął w niewyjaśnionych okolicznościach.

AUTOR

Bolesław Prus – pisarz, prozaik, nowelista, publicysta, jeden z twórców polskiego realizmu, kronikarz Warszawy, działacz społeczny. Prus jest autorem nowel i opowiadań, np. *Katarynka*, *Antek*, *Z legend dawnego Egiptu*, oraz powieści, np. *Lalka*, *Faraon*.

CZAS I MIEJSCE AKCJI

Akcja właściwa toczy się w latach 1878–1879, a retrospekcje sięgają 1837 r. Miejscem wydarzeń jest Warszawa, Zastawek i Paryż. Wydarzenia z retrospekcji dzieją się na Węgrzech.

O CO CHODZI?

Bolesław Prus opisał rozległą panoramę polskiego społeczeństwa końca XIX w. Spojrzał na nie przez pryzmat pozytywistycznych idei:

- **Praca u podstaw:** postulat spełnia jedynie prezesowa Zastawska (ochronka dla dzieci, dom starców), poza tym szerzy się fałszywa filantropia.
- **Praca organiczna:** w *Lalce* nie ma polskich przedsiębiorców, są Niemcy i Żydzi; Polacy przedstawiani są jako ignoranci; sam ideał pracy organicznej nie został więc wcielony w życie.
- **Postęp i nauka:** przedstawionych zostało kilku naukowców, jednak społeczeństwo jest zamknięte na rozwój i nie chce poszerzać swoich horyzontów.
- **Równouprawnienie kobiet:** Helena Stawska jest jedyną samodzielną kobietą, jest jednak wynagradzana gorzej niż mężczyźni, więc z trudem zarabia na skromne życie.
- **Asymilacja Żydów:** społeczeństwo ukazane w *Lalce* daje dowody szowinizmu i nacjonalizmu.
- **Laicyzacja obyczajów:** moralność przegrywa z prawem pieniądza, brakuje czystości obyczajów, uczciwości i szlachetności.

TYTUŁ

- **Znaczenie dosłowne:** lalka – ulubiona zabawka Heluni Stawskiej, dowód w procesie o domniemaną kradzież.
- **Znaczenie metaforyczne:** piękna i pusta Łęcka jako salonowa lalka; Wokulski w rękach Izabeli jako marionetka; człowiek jako lalka w teatrze świata.

Takie ujęcie problematyki sprawia, że *Lalkę* możemy nazwać **powieścią dojrzałego realizmu**.

BOHATEROWIE

Główni

- **Stanisław Wokulski** – postać o silnym charakterze, bogatej osobowości i głębokiej wrażliwości. Kocha Izabelę Łęcką miłością nieodwzajemnioną, idealizuje kobietę i bardzo się poświęca, przede wszystkim finansowo, aby ją zdobyć. Przy tym jest uczciwy i honorowy. Krytycznie spogląda na świat arystokracji, ale chce się do niego zbliżyć ze względu na Izabelę.
- **Izabela Łęcka** – córka Tomasza Łęckiego, piękna, dumna i wyniosła. Nie zna świata i nie chce go zrozumieć. Brak jej zasad moralnych i poczucia sensu istnienia. Jest w głębi duszy bardzo nieszczęśliwym człowiekiem.
- **Ignacy Rzecki** – mieszczanin, przyjaciel Wokulskiego i jego zastępca. Jest przedstawicielem starszego pokolenia idealistów i autorem *Pamiętnika starego subiekta*.

Pozostali

Arystokracja:

- hrabina Karolowa, prezesowa Zastawska, jej wnuczki: Felicja i Ewelina, baron Dalski, baron Krzeszowski, Kazimierz Starski, hrabia „Anglik”, naukowiec Julian Ochocki

Mieszczaństwo polskie:

- Ignacy Rzecki, radca Węgrowicz, rejent Szprot, Wokulski, pani Meliton, Helena Stawska, rządca Wirski, subiekci: Mraczewski, Zięba, Lisiecki, adwokaci, studenci, służące, lokaje

Mieszczaństwo żydowskiego pochodzenia:

- Michał Szuman, rodzina Szlangbaumów, subiekt Gutmorgen

Mieszczaństwo niemieckiego pochodzenia:

- rodziny: Minclów, Hopferów, Pfeiferów

Inteligencja:

- dr Szuman, pani Meliton, Helena Stawska, studenci z kamienicy Łęckich

Niziny społeczne (środowisko miejskie i wiejskie):

- Marianna, woźnica Wysocki i jego brat dróżnik, Węgietek

STANISŁAW WOKULSKI

Romantyk

- **Walka w powstaniu** o niepodległość kraju.
- Uczucie do Izabeli: idealizacja bohaterki; **miłość nieodwzajemniona**.
- Wrażliwość, skłonność do wielkich przelotów uczuciowych, depresji, załamań.

Pozytywista

- Praca podstawową wartością.
- **Praca u podstaw:** pomoc ubogim.
- **Praca organiczna:** współpraca z arystokracją, spółka handlowa.
- **Fascynacja nauką,** chęć poszerzania wiedzy.
- **Racjonalizm,** tolerancja wobec przekonań innych.
- Energiczność, umiejętność przewidywania i **pomnażania majątku**.
- Zdolność do przetamywania własnych słabości.
- Duma, **ambicja**.

KOMPOZYCJA

- **Kompozycja panoramiczna,** obejmująca wiele postaci i wątków.
- Rozbicie narracji na opowiadanie **wszechwiedzącego narratora trzecioosobowego** oraz **pierwszoosobową narrację Ignacego Rzeckiego** (*Pamiętnik starego subiekta*).
- Trzecioosobowy narrator rzadko wykracza poza czas aktualnych wydarzeń, często oddaje głos głównym bohaterom, patrzy wtedy na świat ich oczami.
- *Pamiętnik starego subiekta* jest złożony z dziewięciu części i stanowi „odskocznnię” od narratora wszechwiedzącego. Dzięki słowom bohatera czytelnik poznaje subiektywny punkt widzenia.